

УДК 343.358

**ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ,
ЯК ПІДСТАВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Харченко В. Б.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Анотація: У статті розглядається питання визначення підстав кримінальної відповідальності у разі порушення норм нотаріального процесу особами, які уповноважені посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності. Обґрунтовується необхідність кваліфікації порушення норм нотаріального процесу державними нотаріусами та особами, вказаними у статтях 37, 38 і 40 Закону України «Про нотаріат», як вчинених у зв'язку із здійсненням професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, нотаріальна діяльність, професійна діяльність, пов'язана з наданням публічних послуг, нотаріус.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы определения оснований уголовной ответственности в случае нарушения норм нотариального процесса лицами, уполномоченными удостоверять права, а также факты, которые имеют юридическое значение, и совершают иные нотариальные действия с целью предоставления им юридической достоверности. Обосновывается необходимость квалификации нарушения норм нотариального процесса государственными нотариусами и лицами, указанными в статьях 37, 38 и 40 Закона Украины «Про нотариат», как совершенных в связи с профессиональной деятельностью по предоставлению публичных услуг.

Ключевые слова: уголовная ответственность, нотариальная деятельность, профессиональная деятельность, связанная с предоставлением публичных услуг, нотариус.

Annotation: In the article the questions of determination of grounds of criminal responsibility are examined in the case of violation of norms of notarial process by persons, to certify rights, and also facts which have a legal value syndic, and to accomplish other notarial actions with the purpose of grant by him to legal authenticity. The necessity of qualification of violation of norms of notarial process is grounded by state notaries and persons, indicated in the articles 37, 38 and 40 Law of Ukraine «About notarialness», as perfect in connection with professional activity after the giving of public services.

Key words: criminal responsibility, notarial activity, professional activity, related to the grant of public services, notary.

Нещодавно на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.02 в Інституті держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України відбувся захист дисертації, що була виконана на кафедрі кримінального права Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» МОН України та присвячена питанням кримінально-правового забезпечення охорони нотаріальної діяльності в Україні [9]. Безумовно, що проведене І. П. Фрісом дисертаційне дослідження за вказаною тематикою є вкрай своєчасним та актуальним через постійне зростання значущості інституту нотаріату в Україні, що на сьогодні являє собою систему органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, з метою надання їм юридичної вірогідності. Таким чином, нотаріат у нашій країні становить важливий елемент механізму держави, який у своїй діяльності забезпечує реалізацію значного комплексу охоронюваних законом прав, свобод та інтересів окремих громадян, державних чи громадських інтересів та інтересів юридичних осіб.

У зв'язку з наведеним, цілком обґрунтовано постає питання про необхідність забезпечення виконання функцій, покладених на нотаріат, та безпеки його діяльності нормами різних галузей вітчизняної системи законодавства. Посягання на нотаріальну діяльність

здатні спричинити суттєву шкоду інтересам юридичних осіб, правам і свободам фізичних осіб, негативно впливати на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язок регулювання нотаріальної діяльності та контролю за організацією нотаріату. У зв'язку із цим, держава повинна створити дієвий механізм забезпечення охорони нотаріальної діяльності усіма можливими правовими засобами, зокрема такими, що встановлюють підстави кримінальної відповідальності у разі порушення встановленого законодавством України порядку здійснення нотаріальної діяльності.

Наукове дослідження І. П. Фріса актуалізує прийняття у 2011 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [4], яким Кримінальний кодекс України [2] (далі – КК України) було доповнено статтями 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» та 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», а також змінено редакцію ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів». Наведеним законом уперше в історії українського кримінального законодавства нотаріус безпосередньо був визначений як спеціальний суб'єкт злочину, а до КК України введений термін «здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Саме це й обумовлює необхідність звернення до

положень ще однієї наукової роботи, проведеної у 2014 році та присвяченої питанням кримінально-правової характеристики складу злочину, передбаченого ст. 365-2 КК України [13].

Слід наголосити на тому, що і Ю. І. Шиндель, і І. П. Фріс присвятили окремі частини своїх досліджень аналізу положень кримінального законодавства та науки кримінального права України у питаннях встановлення підстав кримінальної відповідальності осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності (осіб, які вчиняють нотаріальні дії) у разі порушення зазначеними особами норм нотаріального процесу.

Авторами були правильно визначені цілі та завдання своїх досліджень, переконливо обрана відповідна методика їх проведення, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаціях, та їх достовірність не викликають будь-яких сумнівів, а наслідком проведення вказаних наукових досліджень є отримання нових науково обґрунтованих результатів, які у сукупності мають істотне значення для теорії кримінального права України та правозастосовної практики. Водночас у питаннях класифікації осіб, які уповноважені на здійснення нотаріальної діяльності, та у питаннях встановлення підстав кримінальної відповідальності таких осіб з окремими науковими підходами Ю. І. Шиндель та І. П. Фріса важко погодитися через їх дискусійний характер або недостатню аргументованість.

Так, характеризуючи нотаріуса як одного із суб'єктів злочину, передбаченого ст. 365-2 КК України, Ю. І. Шиндель визначає осіб, які працюють в державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державних нотаріусів), та осіб, які займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватних нотаріусів), як суб'єктів наведеного складу злочину, за умов здійснення вказаними особами своєї професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [10, с. 393–394]. Авторка також відносить осіб, які уповноважені на здійснення дій, прирівняних до нотаріальних, до категорії суб'єктів, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг [11, с. 235].

У цілому погоджуючись з підходами щодо рівності повноважень державних і приватних нотаріусів [8, р. 184–185], І. П. Фріс наголошує на тому, що особи, які будучи посадовими особами органів місцевого самоврядування, працівниками консульських установ, а також особи, що вчиняють дії, які прирівнюються до нотаріально посвідчених, не підпадають під категорію осіб, що здійснюють нотаріальну діяльність, оскільки їх діяльність пов'язана із виконанням службових обов'язків і повинна розглядатись як вчинення службового злочину [9, с. 18].

Зазначені підходи до проблеми класифікації осіб, на яких покладений обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, службових осіб у нотаріальному процесі, а також осіб, які здійснюють професійну діяльність у нотаріальному процесі, пов'язану з наданням публічних послуг, обумовлює необхідність певного

системного підходу до окремих положень проведених наукових досліджень. У першу чергу це стосується класифікації осіб, які уповноважені посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, з метою надання їм юридичної вірогідності.

Найменш дискусійною та такою, що заслуговує на цілковиту підтримку є позиція Ю. І. Шиндель та І. П. Фріса стосовно визначення завідуючого державної нотаріальної контори та завідуючого державного нотаріального архіву службовими особами, а діяльності, яка ними вчинюється, – службовою [13, с. 131; 9, с. 68]. Відповідно до ч. 3 ст. 17 Закону України «Про нотаріат», завідуючий державною нотаріальною конторою призначається із числа осіб, які мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Його призначення на посаду та звільнення з посади провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі (ч. 4 ст. 17 наведеного Закону). В свою чергу, частини 1 та 2 ст. 16 Положення про державний нотаріальний архів [3] визначають, що архів очолює завідуючий, який призначається на посаду і звільняється з неї відповідним управлінням юстиції. Ним може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою та одержав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Виходячи із змісту повноважень завідуючих державної нотаріальної контори та державного нотаріального архіву, зазначені особи є такими, що обіймають на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, тобто є службовими особами у визначенні ч. 1 примітки до ст. 364 КК України. У разі вчинення відповідної протиправної поведінки наведені особи підлягають кримінальній відповідальності за статтями 364, 368, 368-2, 369 КК України чи іншими кримінально-правовими нормами, що передбачають наявність саме такого спеціального суб'єкту злочину (наприклад, ст. 367 КК України).

Типовим (класичним) суб'єктом вчинення нотаріальних дій в Україні є нотаріуси (нотарі). Відповідно до Закону України «Про нотаріат» [6], вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси). Згідно ст. 3 наведеного Закону, нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності. Встановлюючи права і обов'язки нотаріуса (статті 4

та 5 Закону України «Про нотаріат»), а також визначаючи гарантії нотаріальної діяльності (ст. 8-1 Закону України «Про нотаріат»), законодавець жодним чином не визначає будь-яких особливостей здійснення нотаріального процесу залежно від поділу нотаріусів на державних або приватних. Більш того, в ч. 3 ст. 1 Закону України «Про нотаріат» чітко вказується на те, що документи, оформлені державними і приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу.

Наведене й обумовило позицію Ю. І. Шиндель та І. П. Фріса стосовно визначення суб'єктом складу злочину, передбаченого ст. 365-2 КК України (як і деяких інших злочинів, що розглядалися авторами у своїх роботах або пропонувалися до включення у чинний КК України), саме нотаріуса незалежно від того, чи працює він у державних нотаріальних конторах чи державних нотаріальних архівах (є державним нотаріусом) або займається приватною нотаріальною діяльністю (є самозайнятою особою – приватним нотаріусом). На їх переконання саме державні та приватні нотаріуси з одного боку не є державними службовцями, посадовими особами органів місцевого самоврядування¹, але з іншого – здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг.

Разом із тим, визначаючи зміст здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, Ю. І. Шиндель цілком обґрунтовано наголошує на тому, що публічними слід визнати послуги, що характеризуються сукупністю таких умов (ознак): 1) послуги надаються за ініціативою фізичної або юридичної особи; 2) вони обумовлені добровільним інтересом споживача зазначених послуг та індивідуальним характером їх надання будь-якій особі (у кінцевій формі індивідуального адміністративного акту, що підтверджує надання публічної послуги вказаний його адресат); 3) надання таких послуг пов'язано зі створенням організаційних умов або забезпеченням реалізації суб'єктивних прав, законних інтересів і виконанням обов'язків фізичними або юридичними особами; 4) отримання такої послуги безпосередньо передбачено законом; 5) повноваженнями щодо надання такої послуги відповідна особа наділяється безпосередньо органами державної влади або місцевого самоврядування шляхом надання ліцензії, дозволу, включення до належного реєстру тощо; 6) особа, яка надає публічну послугу, перебуває у сфері відповідальності або під контролем органів державної влади або органів місцевого самоврядування (публічної влади); 7) за своїм змістом наведені послуги не мають обмежувачої дії та не пов'язані з адміністративно-примусовими заходами (пов'язані з позитивним державним управлінням); 8) такі послуги надаються або безоплатно, або в межах цін, визначених державою; 9) надання таких послуг здійснюється за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів (за рахунок публічних коштів) [12, с. 175–176].

Безумовно, перші сім ознак здійснення професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, характеризують діяльність як державних, так і приватних нотаріусів. Водночас слід звернути особливу увагу на дві останні і, за нашим переконанням, найбільш суттєві ознаки публічних

послуг, а саме їх надання безкоштовно чи в межах цін, визначених державою, та виключно за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів (тобто за рахунок публічних коштів). Так, статті 19 та 20 Закону України «Про нотаріат» визначають, що за вчинення нотаріальних дій державні нотаріуси справляють виключно державне мито у розмірах, встановлених чинним законодавством, а державні нотаріальні контори утримуються за рахунок державного бюджету. Саме ця ознака й обумовлює віднесення державних нотаріусів до кола осіб, які провадять професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, тобто до кола суб'єктів злочинів, передбачених статтями 365-2 та 368-4 КК України.

Разом з тим, ст. 31 Закону України «Про нотаріат» визначає, що приватні нотаріуси за вчинення нотаріальних дій справляють плату, розмір якої визначається за домовленістю між нотаріусом та громадянином або юридичною особою. Оплата додаткових послуг правового характеру також провадиться за домовленістю сторін. Тобто здійснюючи свою професійну діяльність, приватний нотаріус вчиняє такі дії виключно за рахунок коштів окремих громадян або юридичних осіб (за рахунок приватних коштів), що виключає характеристику такої професійної діяльності як пов'язаної з наданням публічних послуг. Зазначене безсумнівно виключає приватних нотаріусів із кола суб'єктів злочинів, передбачених статтями 365-2 та 368-4 КК України.

Водночас, можна теоретично припустити перспективу звернення до приватного нотаріуса представників органів влади чи місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємств, установ чи організацій з метою посвідчення правочинів (договорів, довіреностей тощо), засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них, засвідчення справжності підпису на документах, прийнятті на зберігання документів тощо, з оплатою праці приватного нотаріуса за рахунок коштів державного чи комунального бюджетів. Але через різницю у цінових показниках державного мита за вчинення відповідних нотаріальних дій державними нотаріусами та розміру оплати праці за вчинення таких самих дій нотаріусами, які займаються приватною нотаріальною діяльністю, звернення представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємств, установ, організацій саме до послуг приватного нотаріуса, може розглядатися як розбазарювання коштів такої юридичної особи, їх нецільове використання або інше фінансове зловживання коштами державного або місцевого бюджетів.

Все ж такі найбільш дискусійним та неоднозначним є питання щодо визначення правового становища осіб, які не є державними або приватними нотаріусами, але уповноважені на вчинення нотаріальних дій або посвідчення заповітів і доручень, прирівняних до нотаріальних.

Стаття 37 Закону України «Про нотаріат» встановлює, що у населених пунктах, де немає нотаріусів, уповноважені на це посадові особи органу місцевого самоврядування можуть вчиняти окремі нотаріальні дії. Водночас, засвідчені такими особами

документи не призначені для використання за межами державного кордону. Вчинення нотаріальних дій за кордоном покладається на консульські установи України, а у випадках, передбачених чинним законодавством, – на дипломатичні представництва України.

Також посвідчення заповітів і доручень, прирівняних до нотаріальних, може провадитись особами, вказаними у ст. 40 Закону України «Про нотаріат», а саме: 1) головними лікарями, їх заступниками з медичної частини або черговими лікарями лікарень, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я; 2) начальниками госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів, їх заступниками з медичної частини, старшими або черговими лікарями таких закладів; 3) директорами або головними лікарями будинків для осіб похилого віку та інвалідів; 4) капітанами морських та річкових суден; 5) начальниками пошуківих або інших експедицій; 6) командирами (начальниками) військових частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів; 7) начальниками установ виконання покарань; 8) начальниками слідчих ізоляторів.

У своєму дисертаційному дослідженні І. П. Фріс цілковито підтримує позицію О. В. Коротюка, що нотаріальна діяльність є професійною діяльністю тільки нотаріусів, а інші особи уповноважені на вчинення окремих видів нотаріальних дій додатково, поряд із здійсненням власної професійної діяльності [1, с. 115]. Більш того, автором наголошується, що посадові особи органів місцевого самоврядування, працівники консульських установ, а також особи, що вчиняють дії, які прирівнюються до нотаріальних посвідчених, не підпадають під категорію осіб, що здійснюють нотаріальну діяльність, оскільки їх дії пов'язані із виконанням службових обов'язків і повинні у разі вчинення протиправної поведінки розглядатись як службові злочини [9, с. 18]. Ю. І. Шиндель через множинність суб'єктів складу злочину, передбаченого ст. 365-2 КК України, у своєму дослідженні взагалі залишила осіб, вказаних у статтях 37, 38 та 40 Закону України «Про нотаріат» поза окремим розглядом, зауваживши при цьому, що суперечливим та достатньо необгрунтованим є прив'язування підстав кримінальної відповідальності до конкретної категорії осіб, які виступають суб'єктами цього складу злочину (аудитора, нотаріуса, оцінювача тощо), а не тих повноважень або функцій, що здійснюються такими особами (аудиторською, нотаріальною діяльністю, професійною діяльністю оцінювача тощо) [13, с. 176].

У зв'язку із викладеним, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що загально визначеними в теорії кримінального права України та такими, що не потребують додаткової аргументації, є підходи до визначення кола службових осіб виходячи не із займаної ними посади, а тих повноважень чи характеру вчинюваної діяльності, які обумовлюють таку особу як службову. Саме ця ознака (наприклад, безпосередньо зазначена у ст. 368 КК України – з використанням наданої їй влади чи службового становища) й обумовлює визначення суб'єкту злочину як службової особи, а також самої

можливості вчинення такою особою злочинів у сфері службової діяльності.

Так, здійснення функцій представників органів місцевого самоврядування обумовлено положеннями Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [5]. Відповідно до ст. 1 наведеного Закону, посадова особа місцевого самоврядування – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій та отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету. Стаття 3 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [7] визначає, що посадами в органах місцевого самоврядування є: 1) виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою; 2) виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою; 3) посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Саме тому, наприклад, посадовими особами органів місцевого самоврядування слід визнавати виключно осіб, на яких покладені повноваження, передбачені ч. 1 ст. 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Будь-які додаткові функції, у тому числі передбачені ст. 37 Закону України «Про нотаріат», не можуть визначати таких осіб як службових, а вчинені ними при виконанні таких похідних функцій злочини як злочини у сфері службової діяльності. Саме на це вказує І. П. Фріс, зазначаючи, що суб'єктами злочинів, передбачених статтями 365-2 та 368-4 КК України є особи, яким публічні функції делеговано державою, а не охоплюються їх службовими функціями [9, с. 73].

Таким чином ми вважаємо, що особи, зазначені у статтях 37, 38 та 40 Закону України «Про нотаріат», при здійсненні ними нотаріальної діяльності не можуть розглядатись як службові особи (за визначенням ч. 3 ст. 18 КК України), а є такими, що здійснюють професійну нотаріальну діяльність (є суб'єктами нотаріального процесу), пов'язану з наданням публічних послуг. Додатковою аргументацією обгрунтованості саме такого підходу може слугувати й класифікація наведених осіб залежно від здійснення ними функцій представників влади чи місцевого самоврядування, а також виконання наведеними особами організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій у юридичних особах приватного чи публічного права.

Встановлюючи окремі (самостійні) підстави кримінальної відповідальності службових осіб юридичних осіб публічного права (осіб, які обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій), а також службових осіб юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, законодавець виходить із того, що протиправна поведінка першої категорії осіб (за рівністю інших

необхідних умов) є більш суспільно небезпечною, ніж така саме поведінка, але вчинена службовою особою юридичної особи приватного права. До такого висновку можна прийти, наприклад, виходячи із аналізу складів злочинів, передбачених статтями 364 та 364-1 КК України, що на нашу думку не викликає жодних сумнівів.

Окрім категорії осіб, а саме: 1) посадові особи органу місцевого самоврядування; 2) працівники консульських установ та дипломатичних представництв України; 3) начальники госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів, їх заступники з медичної частини; 4) директори або головні лікарі будинків для осіб похилого віку та інвалідів; 5) начальники установ виконання покарань; 7) начальники слідчих ізоляторів за визначенням можуть бути виключно службовими особами за змістом ч. 1 примітки до ст. 364 КК України. Водночас необхідно констатувати, що капітани морських та річкових суден, а також начальники пошукових або інших експедицій можуть виконувати функції як службових осіб юридичної особи публічного права, так і службових осіб юридичної особи приватного права. Тобто у разі порушення такими особами норм нотаріального процесу, які за рівнем своєї суспільної небезпечності та іншими юридичними ознаками не відрізняються одне від одного, підстави кримінальної відповідальності наведених осіб необхідно буде диференціювати залежно від того, до якої форми юридичної особи (публічного або приватного права) належало відповідне морське чи річкове судно або яка саме юридична особа організувала пошукову або іншу експедицію (наприклад, за ст. 364 чи ст. 364-1 КК України).

Порушення норм нотаріального процесу командирами (начальниками) військових частин, з'єднань, установ або військово-навчальних закладів за таких підходів слід взагалі кваліфікувати як відповідний злочин проти встановленого порядку несення військової служби (військовий злочин), передбачений ст. 425 КК України, що на нашу думку є неприпустимим.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна констатувати, що за порушення норм нотаріального процесу завідуючим державної нотаріальної контори та завідуючим державного нотаріального архіву (при виконанні такими особами організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій), зазначені особи вчиняють відповідні злочини, пов'язані з їх службовою діяльністю. Нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах або державних нотаріальних архівах (державних нотаріусів), у зв'язку із здійсненням ними нотаріальної діяльності за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів (за рахунок публічних коштів), слід розглядати як осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Також за статтями 365-2 та 368-4 КК України необхідно кваліфікувати й порушення норм нотаріального процесу особами, вказаними у статтях 37, 38 та 40 Закону України «Про нотаріат», як такими, що уповноважені на вчинення окремих видів нотаріальних дій додатково, поза межами здійснення ними своєї службової діяльності.

Водночас, необхідно констатувати, що особи, які займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси), на сьогодні не передбачені жодною кримінально-правовою нормою як спеціальні суб'єкти та підлягають кримінальній відповідальності виключно у випадку, якщо відповідне порушення норм нотаріального процесу утворює самостійний склад злочину, що посягає на об'єкти, щодо яких здійснюється кримінально-правове забезпечення їх охорони (наприклад, вчинення злочинів, передбачених статтями 168, 182, 232, 358 КК України тощо). Тобто тематика кримінально-правового забезпечення охорони нотаріальної діяльності в Україні на сьогодні не може вважатися такою, що є доктринально всебічно розв'язаною у криміналістичній науці, навіть не зважаючи на ґрунтовність теоретичних і практичних результатів проведеного наукового дослідження [9] та його істотне значення для теорії кримінального права України і правозастосовної практики нашої держави.

ПРИМІТКИ

1. Нам вбачається, що у диспозиціях статей 365-2 та 368-4 КК України законодавцем було використане невдале з точки зору законодавчої практики словосполучення «які не є державними службовцями, посадовими особами органів місцевого самоврядування», що за своїм змістом відповідає більш доречному визначенню «яка не є службовою особою» та цілком обґрунтовано застосовується у ч. 2 ст. 358 КК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротюк О. В. Кримінально-правова характеристика нотаріуса, як спеціального суб'єкта злочину / О. В. Коротюк // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 2 (24). – С. 114–118.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Положення про державний нотаріальний архів [Електронний ресурс]: затв. нак. Міністерства юстиції України від 18 травня 2009 року № 870/5 // Верховна Рада України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0443-09>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення [Електронний ресурс]: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>
5. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D1%80>
6. Про нотаріат [Електронний ресурс]: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
7. Про службу в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс]: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III // Верховна Рада України: [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
8. Фрис И. П. Уголовная ответственность нотариуса как лица, предоставляющего публичные услуги по УК Украины / И. П. Фрис // Lega și Viața: Publicație științifico-practică. – 2014. – Nr. 9/2 (273). – P. 180–186.
9. Фрис, Ігор Павлович. Кримінально-правове забезпечення охорони нотаріальної діяльності в Україні:

дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / І. П. Фріс. – Івано-Франківськ, 2015. – 231 с.

10. Шиндель Ю. І. Зловживання повноваженнями на здійснення нотаріальних дій в структурі складу злочину, передбаченого ст. 365-2 КК України / Ю. І. Шиндель // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 3 (67). – С. 390–397.

11. Шиндель Ю. І. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 Кримінального кодексу України): деякі питання

кваліфікації / Ю. І. Шиндель // Вісник Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Сер. : Право. – 2012. – № 1034. – С. 234–237.

12. Шиндель Ю. І. Зміст надання публічних послуг у складі злочину, передбаченому ст. 365-2 Кримінального кодексу України / Ю. І. Шиндель // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. : Право. – 2013. – № 1082. – С. 173–177.

13. Шиндель, Юлія Ігорівна. Кримінально-правова характеристика зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Ю. І. Шиндель. – Х., 2014. – 250 с.

УДК 343(477):343.85

СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Давиденко М. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: Здійснено аналіз сучасного стану науки кримінальне право України з точки зору ефективності протидії злочинності, зроблено порівняльний аналіз із кримінальним правом провідних європейських країн. Надані авторські рекомендації щодо реформування науки кримінального права України.

Ключові слова: принцип монізму кримінального права, дуалізм кримінального законодавства, загально соціальна протидія злочинності, спеціальна протидія злочинності.

Анотация: Осуществлен анализ современного состояния науки уголовного права с точки зрения эффективности противодействия преступности, а также выполнен сравнительный анализ с уголовным правом ведущих европейских стран. Предложены авторские рекомендации по реформированию науки уголовного права Украины.

Ключевые слова: принцип монизма уголовного права, дуализм уголовного законодательства, общесоциальное противодействие преступности, специальное противодействие преступности.

Annotation: The analysis of the current state of science of criminal law in terms of the effectiveness of combating crime, carried out a comparative analysis of the criminal law of the leading European countries. The author's recommendations for the improvement of the criminal law of Ukraine.

Key words: principle of criminal law monism, dualism of criminal law, general social countering crime, special against crime.

Масштаби, специфіка і динаміка злочинності в Україні – це наслідок загальних політичних, соціальних і економічних проблем нашої держави, розв'язання яких для України є надзвичайно важливою і складною справою, тому, що небачений рівень, якого сягнула злочинність, загрожує національній безпеці та конституційному ладу держави.

Протидія злочинності може дати суттєві результати лише тоді, коли вона базується на державному законодавстві, на наукових засадах, системному підході та ефективній її організації.

Протидія злочинності – це комплекс мір, що спрямовані на злочинність, та включає в себе два аспекти: 1) кримінально-правовий; 2) кримінологічний.

Кримінально-правовий аспект протидії злочинності включає діяльність правоохоронних та інших органів з виявлення та розслідування злочинів, виявлення винних осіб і притягнення їх до встановленої законом відповідальності, судовому

розгляду кримінальних справ, призначенню та виконанню покарань.

Кримінологічний аспект включає діяльність правоохоронних та інших суб'єктів протидії злочинності з виявлення причин і умов злочинності (кримінологічних факторів), їх усуненню, послабленню або нейтралізації.

У свою чергу кримінологічний аспект протидії злочинності поділяється на загальносоціальне та спеціальне попередження (протидію) злочинним проявам.

Під загальносоціальною протидією злочинності у юридичній літературі та практиці прийнято розуміти ефективне функціонування усіх позитивних інститутів держави. Загальносоціальні засади, що здійснюються державними та громадськими організаціями на рівні всієї держави або на регіональному рівні, не мають конкретної мети попередження корупції, їх завдання створити підґрунтя для успішної реалізації спеціальних засобів, під якими, як вже було сказано розуміються кримінально-правові та кримінологічні засоби запобігання та протидії злочинності [3, с. 7-11].